

GLOBALIZACIJA I REGIONALIZAM U KONTEKSTU EUROPSKIH INTEGRACIJA

Milaković, Saša

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Economics in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Ekonomski fakultet u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:145:772336>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-04**

Repository / Repozitorij:

[EFOS REPOSITORY - Repository of the Faculty of Economics in Osijek](#)

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Ekonomski fakultet u Osijeku
Preddiplomski sveučilišni studij Marketing

Saša Milaković

**GLOBALIZACIJA I REGIONALIZAM U KONTEKSTU
EUROPSKIH INTEGRACIJA**

Završni rad

Osijek, 2022.

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Ekonomski fakultet u Osijeku
Preddiplomski sveučilišni studij Marketing

Saša Milaković

**GLOBALIZACIJA I REGIONALIZAM U KONTEKSTU
EUROPSKIH INTEGRACIJA**

Završni rad

Kolegij: Makrosustav Europske unije

JMBAG: 1311030306

e-mail: smilakovic@efos.hr

Mentor: izv. prof. dr. sc. Anita Freimann

Osijek, 2022.

Josip Juraj Strossmayer University of Osijek
Faculty of Economics in Osijek
Undergraduate Study Marketing

Saša Milaković

**GLOBALIZATION AND REGIONALISM IN THE CONTEXT
OF EUROPEAN INTEGRATION**

Final paper

Osijek, 2022.

IZJAVA
O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI,
PRAVU PRIJENOSA INTELEKTUALNOG VLASNIŠTVA,
SUGLASNOSTI ZA OBJAVU U INSTITUCIJSKIM REPOZITORIJIMA
I ISTOVJETNOSTI DIGITALNE I TISKANE VERZIJE RADA

1. Kojom izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je završni rad isključivo rezultat osobnoga rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenju literaturu. Potvrđujem poštivanje nepovredivosti autorstva te točno citiranje radova drugih autora i referiranje na njih.
2. Kojom izjavljujem da je Ekonomski fakultet u Osijeku, bez naknade u vremenski i teritorijalno neograničenom opsegu, nositelj svih prava intelektualnoga vlasništva u odnosu na navedeni rad pod licencom *Creative Commons Imenovanje – Nekomercijalno – Dijeli pod istim uvjetima 3.0 Hrvatska*.
3. Kojom izjavljujem da sam suglasan da se trajno pohrani i objavi moj rad u institucijskom digitalnom repozitoriju Ekonomskog fakulteta u Osijeku, repozitoriju Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku te javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15).
4. Izjavljujem da sam autor predanog rada i da je sadržaj predane elektroničke datoteke u potpunosti istovjetan sa dovršenom tiskanom verzijom rada predanom u svrhu obrane istog.

Ime i prezime studenta: Saša Milaković

JMBAG: 1311030306

OIB: 84930102921

e-mail za kontakt: milakovic.sasa9@gmail.com

Naziv studija: Preddiplomski sveučilišni studij Marketing

Naslov rada: Globalizacija i regionalizam u kontekstu europskih integracija

Mentorica rada: izv. prof. dr. sc. Anita Freimann

U Osijeku, _____ 2022. _____ godine

Potpis: _____ *Saša Milaković* _____

Globalizacija i regionalizam u europskom kontekstu

SAŽETAK

U ovom radu govori se o pojmovima globalizacije i regionalizma, kao i o njihovom razvoju i utjecajima istih na gospodarstva zemalja svijeta s naglaskom na europske integracije. Prikazani su pokretači globalizacije poput razvoja tehnologije, liberalizacije tržišta i veće konkurentnosti, kao i subjekti globalizacije poput globalnih institucija, ali i multinacionalnih kompanija koje imaju sve veći gospodarski i politički utjecaj u svijetu. Pojašnjeno je mjerenje globalizacije koje je vrlo kompleksan proces, a istaknute su i prednosti i nedostaci ovog procesa i utjecaj globalizacijskih subjekata na ovaj proces. Dio rada posvećen je ugrožavanju temeljnih ljudskih prava u zemljama u razvoju i nerazvijenim zemljama kao posljedica globalizacije. Također, definirani su bitni pojmovi vezani uz regionalizam te je pojašnjeno inicijalno polazište regionalizma. Svi pojmovi integrirani su u europski kontekst koji je Republici Hrvatskoj najbliži zbog izrazite teritorijalne, gospodarske i političke povezanosti. Poblize je objašnjen i razvoj europskih integracija, od dalje povijesti pa do prve preteče Europske unije – Europske zajednice za ugljen i čelik. Uz to, pojašnjena je i regionalna politika Europske unije s naglaskom na temeljne dokumente koji su djelomično zaslužni za sadašnju regionalnu podjelu te makroregionalne strategije Europske unije koje teritorijalno bliske države sa zajedničkom geografskom poveznicom povezuje u određene makroregije EU-a. U nastavku je izložena uloga procesa globalizacije i regionalizma na razvoj Europske unije i Republike Hrvatske.

Ključne riječi: globalizacija, regionalizam, Europska unija, Republika Hrvatska

Globalization and regionalism in the context of European integration

ABSTRACT

This final paper discusses the concepts of globalization and regionalism, as well as their development and their impact on the economies of countries with an emphasis on European integration. There are factors of globalization such as technology development, market liberalization, and greater competitiveness presented, as well as subjects of globalization such as global institutions, but also multinational companies that have increasing economic and political influence in the world. Measurement of globalization, which is a very complex process, is explained, and the advantages and disadvantages of this process and the impact of subjects of globalization on this process are highlighted. Part of the final paper is dedicated to the threat to fundamental human rights in developing and underdeveloped countries as a result of globalization. Also, important concepts related to regionalism have been defined and the initial point of regionalism has been clarified. All terms are integrated into the European context that is closest to the Republic of Croatia due to the strong territorial, economic and political connection. The development of European integration is also explained in more detail, from further history to the first forerunner of the European Union - the European Coal and Steel Community. In addition, the regional policy of the European Union was clarified, with emphasis on the core documents that are partly responsible for the current regional division, and macro-regional strategies of the European Union, which connects territorially close countries with a common geographical link in certain EU macro-regions. The role of the process of globalization and regionalism in the development of the European Union and the Republic of Croatia is presented below.

Key words: globalization, regionalism, European Union, Republic of Croatia

SADRŽAJ

1. Uvod	1
1.1. Metodologija rada.....	2
2. Globalizacija	3
2.1. Definiranje globalizacije: pojam i obilježja	3
2.1.1. Povijesni uzroci i nastanak globalizacije	4
2.1.2. Pokretači globalizacije	4
2.1.3. Mjerenje globalizacije.....	6
2.2. Subjekti globalizacije	8
2.2.1. Ujedinjeni narodi	8
2.2.2. Međunarodni monetarni fond	9
2.2.3. Svjetska banka	10
2.2.4. Svjetska trgovinska organizacija.....	10
2.2.5. Multinacionalne kompanije.....	11
2.3. Prednosti i nedostaci globalizacije	13
3. Regionalizam.....	15
3.1. Definiranje temeljnih pojmova.....	15
3.2. Inicijalno polazište regionalizma.....	16
4. Globalizacija i regionalizam u Europskoj uniji	19
4.1. Kratki povijesni razvoj europskih integracija	19
4.2. Regionalna politika Europske unije.....	21
4.2.1. Temeljni dokumenti	21
4.2.2. Makroregionalne strategije Europske unije	23
4.3. Globalizacija u Europskoj uniji	26
4.3.1. Globalizacija u Republici Hrvatskoj	28
4.4. Regionalizam u Europskoj uniji.....	28
4.4.1. Regionalizam u Republici Hrvatskoj	29
5. Zaključak	30
Literatura	32
Popis slika.....	37

1. Uvod

Globalizacija i regionalizam sveobuhvatni su procesi koji se, kako i ime prvom govori, odvijaju na svjetskoj razini. Sve države svijeta su, u većoj ili manjoj mjeri, uključene u procese globalizacije. Ideje za ujedinjavanjem velikih teritorija nastajale su još prije nove ere, a nastajanjem određenih pokretača globalizacije, taj proces je zabilježio drastičan rast. Snažnijim razvojem globalizacije, povećana je i međunarodna razmjena dobara, ljudi i usluga, a time se olakšava povezivanje i mobilnost ljudi, olakšava komunikacija na svjetskoj razini, ali i povećava mogućnost zapošljavanja i obrazovanja, formalnog i neformalnog. S druge strane, regionalizam je proces koji nastaje kao posljedica prilagođavanja globalizaciji, potpisivanjem bilateralnih i multilateralnih sporazuma kojima bi sve države potpisnice imale određene koristi, ako se govori o regionalizmu na makrorazini, dok se prema regionalizmu na mikrorazini harmonizira i decentralizira upravljanje središnje vlasti stvaranjem regionalnih samouprava.

Iznimno važan proces za globalno okruženje jest razvoj europskih integracija koji se direktno oslanja na procese globalizma i regionalizacije. Primjeri raznih europskih integracija događali su se kroz povijest i prije Drugog svjetskog rata, no prva preteča suvremene Europske unije jest Europska zajednica za ugljen i čelik. Navedena organizacija jest zajednica šest zemalja, na osnovu koje je nastala Europska unija, nadnacionalna organizacija koju čini 27 zemalja, s Republikom Hrvatskom kao članicom od 1. srpnja 2013. godine, što je bilo sedmo u nizu proširenja Europske unije. Do 2020. godine Europska unija imala je 28 članica, ali je te godine Ujedinjeno Kraljevstvo službeno napustilo integraciju, nakon referenduma o izlasku.

Ovaj završni rad podijeljen je na pet poglavlja. Prvo poglavlje je uvod, u kojem se čitatelja uvodi u temu globalizacije i regionalizma. Također, istaknuta je metodologija rada ključna za izradu strukture rada. U drugom poglavlju razloženi su pokretači globalizacije, objašnjeno je mjerenje globalizacije i koeficijenti koji pobliže objašnjavaju globaliziranost zemalja, nabrojani subjekti globalizacije i navedena njihova uloga. Također, raščlanjene su prednosti i nedostaci onoga što globalizacija i subjekti globalizacije nose. U trećem poglavlju raspravljeno je pitanje regionalizma, a objašnjeni temeljni pojmovi i razine integriranja. Sve prikupljene informacije integrirane su u 4. poglavlje gdje su globalizacija i regionalizam postavljeni u europski kontekst, navedeni europski primjeri, povijest europskih integracija te

informacije o funkcioniranju procesa na području Europske unije i Republike Hrvatske. Posljednje poglavlje posvećeno je zaključku i sažimanju ključnih informacija.

1.1. Metodologija rada

Glavni cilj ovog rada jest prikazivanje sveobuhvatnih procesa globalizacije i regionalizma i povezivanje istih s europskim kontekstom. Za postizanje cilja bitno je raščlaniti prednosti i nedostatke ovih procesa na europskoj, ali i svjetskoj razini, posebice njihov utjecaj na zemlje u razvoju i nerazvijene zemlje.

Tijekom izrade završnog rada korišteno je nekoliko metoda znanstvenog istraživanja, a koje su definirane prema Dušak, Dumičić i Žugaj (2006:50-56). Prva korištena metoda je povijesna metoda, a koja ima za cilj prikupiti podatke i informacije vezane uz procese globalizacije i regionalizma, kao i europskih integracija. Kod povijesne metode bitno je istražiti pojmove poput pokretača i subjekata globalizacije, ali i procesa poput povijesnog razvoja europskih integracija te regionalne politike Europske unije. Zatim je korištena metoda analize koja služi za raščlambu pojmova na njihove osnovne dijelove radi boljeg razumijevanja samih pojmova. Jedna od metoda jest metoda kompilacije koja se koristi prilikom citiranja i parafraziranja, a koja je izrazito bitna kod završnih radova koji nemaju nužno velik znanstveni doprinos. Također je korištena i metoda deskripcije koja je nužna za definiranje, ali i objašnjavanje i pojašnjavanje brojnih definicija i temeljnih pojmova koji su izneseni u ovom završnom radu. Metoda sinteze je korištena prilikom objedinjavanja pojmova, a najistaknutija je u poglavlju Globalizacija i regionalizam u europskom kontekstu, gdje su uključeni svi ključni pojmovi i sintetizirani u jednu cjelinu. Također, metoda sinteze korištena je i ključna za izradu zaključnog poglavlja u kojem su sintetizirane sve ključne informacije prikupljene istraživanjem globalizacije i regionalizma u europskom kontekstu.

Tijekom izrade rada korišteno je više od 40 literaturnih izvora različitih službenih EU institucija i autora. Korišteni su sekundarni podaci iz relevantnih stručnih i znanstvenih izvora.

2. Globalizacija

U povijesti čovječanstva, od razvoja prvih „tehnologija“ poput oruđa i oružja, preko osnivanja prvih polisa pa do izuma bicikla, ljudska rasa je napredovala - koristila postojeća znanja te usvajala nova. Taj proces odvijao se milijunima godina relativno sporim tempom i slabom akceleracijom, sve do jedne točke – 20. stoljeća. Iako pogođeno svjetskim ratovima i totalitarnim političkim sustavima, 20. stoljeće donijelo je čovječanstvu tada najveći napredak u povijesti. Razvoj tehnologije eksponencijalno je porastao, politički režimi su se rušili i na vlast su dolazile demokratske opcije, a to su samo neki od pokretača globalizacije, snažnog procesa koji utječe svakodnevni život.

2.1. Definiranje globalizacije: pojam i obilježja

Tijekom prošlog i ovog stoljeća ponuđen je čitav spektar definicija globalizacije. Pojam globalizacije najčešće se veže uz liberalizam, otvoreno tržište i integracije, kao i epitete međunarodni, društveni i ekonomski pa se definicije najčešće oslanjaju upravo na te pojmove. Jedna od sažetih definicija govori kako „globalizacija označava proces interakcije i integracije među ljudima, kompanijama i vladama različitih naroda, koji proizlazi iz međunarodne trgovine i međunarodnih investicija, a potpomognut je informacijskom tehnologijom“ (Lazibat i dr., 2020:5).

Od procesa globalizacije, posebice u 21. stoljeću, državama je nemoguće se odmaknuti; on je prisutan u svim zemljama svijeta, iako ne u istoj mjeri. Zemlje „prvaci“ u ovom procesu mogu se često svrstati među najrazvijenije zemlje, dok zaostajanje u procesu globalizacije može korelirati s nerazvijenošću tih zemalja, kao što navode Lazibat i dr. (2020). Ovim procesom poduzeća lako smanjuju rashode odabirom zemalja koje imaju niske troškove proizvodnje, poput jeftinijih energenata i radne snage, a istovremeno potencijalno povećavaju prihode zbog sudjelovanja na većem, globalnom, tržištu. Proces globalizacije ima učinke na svaki faktor života ljudi pa tako utječe na gospodarski razvoj i politiku, ali i na okoliš, umjetnost, stilove življenja i drugo. Jedan od uzroka te poveznice su svakako multinacionalne kompanije koje, kao jedan od subjekata globalizacije, imaju snažan utjecaj na svijet, a primjeri za to su: Coca-Cola, Apple i Disney. Relevantan, ali i banalan primjer prema Mckay (2008) jest utjecaj Coca-Cole na pojavu Djeda Božićnjaka u cijelom svijetu, što je definitivno

jedna od posljedica globalizacije i amerikanizacije društva. No, kako bi se došlo do jasnije uloge globalizacije, bitno je proučiti povijesni kontekst samog procesa, kao i nastanak istog.

2.1.1. Povijesni uzroci i nastanak globalizacije

Nastanak globalizacije vrlo je teško odrediti te postoje brojne teorije o nastanku ovog procesa. Iako se sam izraz počeo upotrebljavati šezdesetih godina prošlog stoljeća, mišljenje brojnih autora jest kako je globalizacija započela u 18. stoljeću, točnije izumom parnog stroja. Ovim događajem započela je industrijska revolucija koja je vodila do jezgrovitih promjena u društvu i drugih procesa poput urbanizacije i razvoja kapitalizma. S druge strane, postoji mišljenje, primjerice Chonga i Linga (2018), kako je proces globalizacije započeo povezivanjem teritorija današnje Kine s Europom, daleko prije pojave neoliberalizma. Činom povezivanja Kine i Europe takozvanim Putem svile, došlo je do snažnog razvoja međunarodne trgovine u tadašnjem kontekstu, što je definitivno jedan od pokretača globalizacije u kontekstu u kojem ju poznajemo danas. No, jedan od ključnih faktora za jačanje globalizacije bio je GATT (*engl. General Agreement on Tariffs and Trade*), odnosno Opći sporazum o carinama i trgovini, osnovan 1947. godine. Lončar (2005) navodi kako je ovaj dokument pridonio jačem međusobnom trgovinskom povezivanju zemalja svijeta te uređivao odnose trgovačkih carina među zemljama, čime su carine smanjenje, a međunarodna trgovina olakšana. U međuvremenu, točnije 1994. godine, GATT je preimenovan u WTO (*engl. World Trade Organization*), odnosno Svjetsku trgovinsku organizaciju, koja je dobila status međunarodne organizacije i mnogo šire djelovanje.

2.1.2. Pokretači globalizacije

Globalizacija je posljednjih desetljeća u snažnom rastu, a da bi do rasta dolazilo, potrebni su određeni pokretači. Sedam je glavnih pokretača globalizacije koji su međusobno povezani te detaljnije pojašnjeni u nastavku (Daniels i dr., 2015):

1. razvoj i primjena tehnologije,
2. liberalizacija međunarodne trgovine i kretanja resursa,
3. razvoj potpornih usluga u međunarodnom poslovanju,
4. rast potrošačkih pritisaka,
5. jačanje globalne konkurencije,

6. promjene političkih situacija,
7. proširenje međunarodne suradnje.

Razvojem i primjenom tehnologije došlo je do rasta produktivnosti. Novim strojevima, aplikacijama i drugim tehnologijama došlo je do smanjenja utrošenog vremena na proizvodnju razvijenih, ali i razvijanje novih proizvoda. Stoga, upravo zahvaljujući tehnološkom razvoju moguće je po nižim cijenama proizvoditi veliku količinu određenog proizvoda koji je zatim spreman za izvoz. Osim veće produktivnosti, na globalizaciju utječu i razvoj interneta koji je omogućio jednostavno i brzo komuniciranje, bez obzira na udaljenost, a to je samo jedan od benefita interneta. Jedna od prednosti razvoja tehnologije, a vezana za transport i mobilnost, su moderni zrakoplovi koji su olakšali prijenos roba i ljudi s jedne točke na drugu. Kao što je već navedeno, jedan od pokretača jest internet kojeg prema podacima Svjetske banke (2020) koristi 60% svjetske populacije. Za Hrvatsku je taj postotak nešto viši, i obuhvaća 78% populacije.

Drugi pokretač jest liberalizacija međunarodne trgovine koja se odnosi na postupno uklanjanje barijera po pitanju carina i drugih uredbi, a to je olakšalo prijenos roba i radnika. Dokument koji je ključan za liberalizaciju jest GATT, odnosno Opći sporazum o carinama i trgovini, osnovan 1947. godine, a koji je već opisan prema Lončar (2005).

Za globalizaciju vrlo su bitne i potporne usluge koje olakšavaju međunarodno poslovanje. Jedna od najvažnijih usluga jest globalni devizni sustav, zbog čega je jednostavno konvertirati valutu jedne zemlje za valutu druge zemlje. Primjerice, Nike prodaje dresove nekoj francuskoj momčadi, ta momčad kada pošiljka stigne na francusku carinu plaća francuskoj banci u eurima, a zatim američka banka plaća Nike-u u američkim dolarima, što je navedeno i u Lazibat i dr. (2020:5).

Potrošači u 21. stoljeću vrlo su bitan pokretač globalizacije iz više razloga, a najbitniji je odlična informiranost. Zahvaljujući razvoju interneta i drugih komunikacijskih tehnologija, potrošači postaju sve zahtjevniji i ne libe se tražiti proizvode nižih cijena i više kvalitete na tržištu. Iz tog razloga potiču konkurentnost, ali i pokreću globalizaciju, primjerice naručivanjem proizvoda s druge strane svijeta online. Prisutnost i potencijalni pritisci domaće i strane konkurencije mogu natjerati kompanije da kupuju ili prodaju na međunarodnoj razini.

Ondje konkurenti moraju nuditi ili jeftinije ili atraktivnije proizvode, a sve kako bi se održali na tržištu, a eventualno i povećali svoj udio.

Jedan od bitnih faktora jest politička situacija koja ima snažan utjecaj na globalizaciju. Kako prema Lazibat i dr. (2020:5) globalizacija ima četiri dimenzije (ekonomska, politička, kulturna, okolišna), a politička je upravo jedna od njih, definitivno se vidi značaj i političke situacije. Najbolji primjer za to vidi se u promjenama devedesetih godina prošlog stoljeća i pada komunističkih i socijalističkih režima, čime je došlo do konačnog pada „željezne zavjese“ i snažog procvata međunarodne trgovine, što je vidljivo u nastavku ovog poglavlja. Jedan od primjera smanjivanja trgovine jesu sankcije, a ističu se sankcije Rusiji zbog rata u Ukrajini, koje su značajno utjecale na rast cijena energenata i drugih sirovina (Morgan, 2022).

Posljednji pokretač na listi jest jačanje međunarodne suradnje. Vlade zemalja širom svijeta kontinuirano sklapaju nove suradnje, sporazume i ugovore, a sve kako bi zajedno riješile problem i kako bi obje dobile određenu korist. Kandžija i Cvečić (2008:58) nabrojali su desetke ekonomskih sporazuma od kojih su samo neki: Europska unija (*engl. European Union - EU*), Sporazum o slobodnoj trgovini (*engl. European Free Trade Association - EFTA*), Sjevernoamerički sporazum slobodne trgovine (*engl. North American Free Trade Agreement - NAFTA*), Zajedničko tržište juga (*španj. Mercado del Sur - MERCOSUR*), Arapska unija Magreba, Sporazum nacija jugoistoka Azije (*engl. Association of Southeast Asian Nations - ASEAN*).

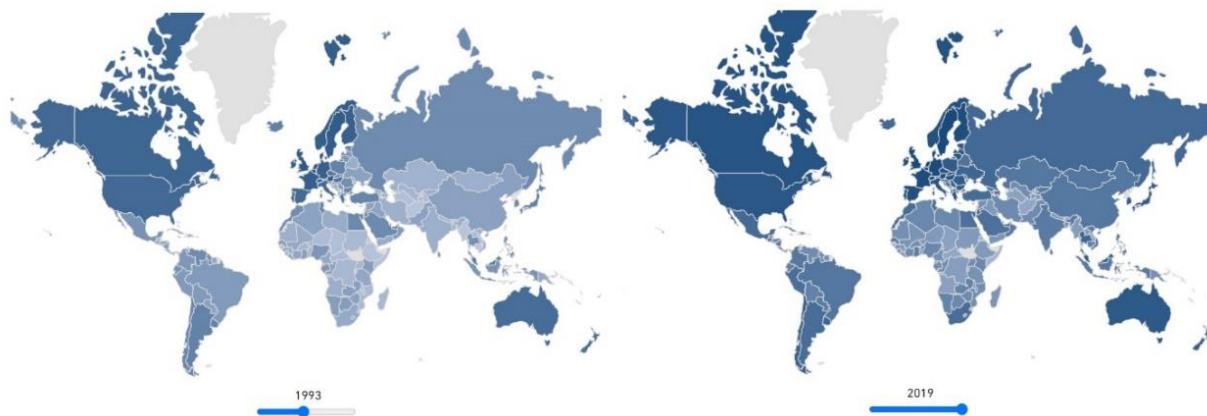
2.1.3. Mjerenje globalizacije

Za praćenje učinaka globalizacije, potrebno je globalizaciju i mjeriti, a to je kompleksan proces iz dva razloga: nedostatak kontinuiranosti i velik broj varijabli koje utječu na rezultate mjerenja što se navodi u Lazibat i dr. (2020:14). Primjer nedostatka kontinuiranosti jesu promjene nacionalnih granica poput raspada SSSR-a ili ujedinjenja Njemačke pa je samim time uključiti ili isključiti određene varijable. Kada se govori o kompleksnosti, teško je mjeriti međuljudske kontakte pri mobilnosti, povezanosti između vlada različitih zemalja ili usvajanju drugih kultura, što su sve bitni faktori globalizacije.

Lazibat i dr. (2020:14) kao mjere navode dubinu i širinu. Dok za dubinu kažu kako „mjeri intenzitet globalizacije odnosno koliki udio određene aktivnosti neke zemlje ima međunarodni

karakter“, za širinu kažu da „mjeri koliko je široko određena međunarodna aktivnost rasprostranjena među zemljama“. Za primjer, kod dubine globalizacije, mjeri se udio uvoza i izvoza robe i usluga u BDP-u neke zemlje. S druge strane, kod širine se mjeri udaljenost između zemalja koje sudjeluju u nekoj transakciji. Na temelju ovih mjera kreiraju se različiti indeksi prema kojima se rangiraju zemlje i prati se njihov globalizacijski razvoj, kao i globalizacijski razvoj svijeta općenito.

Jedan od najkorištenijih jest *KOF Index Of Globalisation*, a koji mjeri ekonomske, socijalne i političke dimenzije globalizacije. *KOF Index* svaku dimenziju vrednuje na skali od 1 do 100, s tim da 100 označava potpunu globaliziranost pri toj dimenziji. Posljednji dostupni rezultati su oni za 2019. godinu, posljednju prije pandemije koronavirusa, a analize u sljedećim godinama mogle bi voditi do određenih odstupanja, baš iz tog razloga. Najveći koeficijent globaliziranosti sveukupno ima Nizozemska (90,91), kod ekonomske dimenzije prvi je Singapur (94), socijalne Luksemburg (90,97), a političke Francuska (97,99). Hrvatska se sveukupno nalazi na 27. mjestu (81,49), prema ekonomskoj dimenziji je 37. (75), socijalnoj 34. (83,3), a političkoj na 39. mjestu (85,79). Na slici u nastavku (Slika 1) vidljiv je rast globalizacije tijekom godina, točnije od 1993. godine i nakon pada komunizma, i 2019. godine koja je posljednja s potpunom analizom (ETH Zurich, n.d.).

Slika 1. Usporedba globalizacije iz 1993. i 2019. godine prema KOF Indexu

Izvor: ETH Zurich, n.d.

Mjerenje globalizacije itekako je pod utjecajem subjekata globalizacije, koji su povijesno imali veliku ulogu u povezivanju pri ekonomskoj dimenziji, a zatim i političkoj, kulturnoj i okolišnoj.

2.2. Subjekti globalizacije

Prva polovica 20. stoljeća bila je, u najmanju ruku, turbulentna. Širom svijeta vodili su se ratovi, s naglaskom na dva svjetska rata, a između ta dva rata dogodila se do tada nezapamćena svjetska ekonomska kriza. Želja za mirom i međunarodnom suradnjom oduvijek je postojala, ali nakon Drugog svjetskog rata dobila je na zamahu. Prema Matkoviću (1970) narodi su još u antičko doba pokušavali osigurati mir stvaranjem vlasti i autoriteta jedne države. Prvi pokušaj Matković pripisuje Aleksandru Velikom i antičkoj Makedoniji, zatim težnju Rimljana (*Pax Romana*) za mirom u jednoj državi, unutar granica njihova imperija. U srednjem vijeku kršćanski mislioci ponovno zagovaraju ovakvu priču no vlast ne bi bila pod vlašću države ili svjetovnog vladara, nego Crkve. Najveća slabost ovih ideja bila je sama srž misli kako bi jedan vladar ili vlast trebali biti nadređeni drugom vladaru ili vlasti. Ove ideje nisu zaživjele, a u novom vijeku javljaju se nove ideje i teorije koje zastupaju suverenost država, a po kojima je vlast svake države unutar njezinih granica najviša, a sama država je nezavisna i ravnopravna s drugim državama. U međuvremenu se osnovalo nekoliko paktova poput Svete alijanse koji nisu uspjeli očuvati mir nego baš suprotno – sukrovci su za Prvi svjetski rat. Nakon Prvog svjetskog rata osnovana je Liga naroda, prva moderna međunarodna organizacija koja je počivala na sigurnosti na svjetskoj razini. Zbog više razloga Liga naroda nije zaživjela te je počeo Drugi svjetski rat.

Nakon Drugog svjetskog rata dolazi do pojave različitih subjekata globalizacije, a pojašnjeni u nastavku su: Ujedinjeni narodi, Međunarodni monetarni fond, Svjetska banka, Svjetska trgovinska organizacija te multinacionalne korporacije.

2.2.1. Ujedinjeni narodi

Završetkom Drugog svjetskog rata za sve svjetske vladare bilo je ključno izgraditi instituciju koja će zaista biti jamac sigurnosti za sve članice, a tu instituciju nazvali su – Ujedinjeni narodi (*engl. United Nations – UN*). Prema izvoru Ujedinjenih naroda (2022), predstavnici 50 država okupilo se na Konferenciji Ujedinjenih naroda u San Franciscu od 25. travnja do 26. lipnja 1945. godine. U naredna dva mjeseca, radili su na izradi i potpisivanju Povelje Ujedinjenih naroda, koja je zaslužna za osnivanje nove međunarodne organizacije, Ujedinjenih naroda, za koju se smatralo da će prevenirati iduće ratove poput onog kojeg su proživjeli. Ovim činom, Ujedinjeni narodi postali su osnova za djelovanje svih sljedećih

međunarodnih organizacija. Trenutno, 2022., okupljaju 193 države članice, sjedište im je u San Franciscu, a glavni tajnik od 2017. godine jest Portugalac Antonio Guterres.

Najsnažniji primjer nejednakosti država članica jest UN-ovo Vijeće sigurnosti koje je u rukama 5 država, pobjednica u Drugom svjetskom ratu koje imaju pravo veta na sve odluke, a to su – Sjedinjene Američke Države, Ujedinjeno Kraljevstvo, Francuska, Kina i Rusija. Također, prema navodima Memorijalnog centra Srebrenica (n.d.), jedan od prikaza stvarne nemoći UN-a i njegovih tijela bio je genocid u Srebrenici čiju je enklavu Vijeće sigurnosti UN-a 1993. proglasilo zaštićenom zonom, a zauzele su ju srpske snage dvije godine kasnije uz velike žrtve bošnjačkih civila. Legitimitet i želju za stvarnim svjetskim mirom dovodi se u pitanje članstvima zemalja poput Saudijske Arabije, Katra, Sjeverne Koreje i drugih režima koje rade na sustavnom kršenju osnovnih ljudskih prava zajamčenih Općom deklaracijom o ljudskim pravima, usvojenom 1948. godine od strane Opće skupštine UN-a (Vlada Republike Hrvatske, 2009).

2.2.2. Međunarodni monetarni fond

„Međunarodni monetarni fond (MMF; *engl. International Monetary Fund – IMF*) specijalizirana je agencija u sklopu Ujedinjenih naroda osnovana 1945. godine na temelju dogovora iz Bretton Woodsa, s ciljem osiguranja stabilnosti međunarodnoga monetarnog i financijskog sustava te sustava međunarodnih plaćanja. Sjedište mu je u Washingtonu D. C., a ima 190 država članica“ (Hrvatska narodna banka, 2021).

Više je upravljačkih tijela u MMF-u, a neka od njih su: Odbor guvernera, Odbor izvršnih direktora te glavni direktor. Trenutna glavna direktorica, odnosno predsjednica MMF-a jest Kristalina Georgieva, bugarska ekonomistica, koja je na ovoj funkciji od 2019. godine. Glavni cilj MMF-a pri osnivanju prema Lazibat i dr. (2020:29) bilo je „osiguravanje stabilnosti međunarodnog monetarnog sustava kroz stabilnost tečaja kako bi se omogućilo neometano provođenje međunarodnih transakcija“, a uz to kao ciljeve navode i „poticanje globalne monetarne suradnje, osiguravanje financijske stabilnosti, poticanje međunarodne razmjene te postizanje visokih stopa zaposlenosti i gospodarskog rasta zemalja članica“.

Prema Bordu i Jamesu (2000), glasovanje se odvija u skladu s udjelima u Fondu. Dakle, najveći udio u MMF-u imaju Sjedinjene Američke Države od čak 17,43% (IMF, 2022), što im

omogućava velik broj glasova (16,50%) pa čak i mogućnost veta na sve važnije odluke Fonda. Također, u svijetu je za MMF ustavljen i nadimak „svjetski financijski policajac“, a razlog za to je popraćenost zajmova i pomoći MMF-a paketima mjera usmjerenih na restrukturiranje gospodarstva zemlje kojoj je pomoć potrebna. HNB (2021) navodi kako je tijekom devedesetih godina Republika Hrvatska koristila tri financijska aranžmana, dok je u sljedećem desetljeću koristila još tri aranžmana no nije bilo povlačenja sredstava, nego isključivo kao mjere opreza.

2.2.3. Svjetska banka

Prema podacima Svjetske banke (2022), Međunarodna banka za obnovu i razvoj je još jedna institucija koja je nastala temeljem dogovora u Bretton Woodsu. U međuvremenu ova je institucija preimenovana i nazvana trenutnim nazivom – Svjetska banka (*engl. World bank – WB*). Sjedište Svjetske banke nalazi se u Washingtonu, a trenutni predsjednik jest David Malpass, koji je stupio na dužnost 2019. godine. Lazibat i dr. (2020:31) navode kako se Svjetska banka vodi „komercijalnim načelima, a projekte financira dijelom iz vlastitih sredstava, a dijelom iz sredstava prikupljenih na međunarodnim tržištima kapitala“. Projekti koji apliciraju kod Svjetske banke prolaze kroz temeljite analize i procjene, a sama ocjena Svjetske banke služi kao jasan znak da se u neki projekt može ulagati. Prema Svjetskoj banci (2013) dva ključna cilja: su smanjivanje ekstremnog siromaštva u svijetu i promicanje „zajedničkog prosperiteta“. Konkretno brojke koje navode su smanjivanje postotka ljudi koji žive s manje od 1,9 dolara dnevno na manje od 3% te rast prihoda donjih 40% stanovništva u svakoj zemlji.

2.2.4. Svjetska trgovinska organizacija

Svjetska trgovinska organizacija (*engl. World Trade Organization – WTO*) je, od navedenih subjekata globalizacije, s radom započela najkasnije, tek 1995. godine, a osnovana je godinu ranije sporazumom u Marrakeshu, u Maroku. Iako je prvotno predviđena dogovorom u Bretton Woodu, umjesto statuta Svjetske trgovinske organizacije, potpisan je Opći sporazum o carinama i trgovini (*engl. General Agreement on Tariffs and Trade – GATT*). Ovaj sporazum potpisan je od strane 23 zemlje članice, a nakon sedam rundi pregovora doveo je do konačnog osnivanja Svjetske trgovinske organizacije. WTO trenutno broji 164 članice i ima sjedište u Ženevi, u Švicarskoj. Trenutna glavna direktorica jest Ngozi Okonjo-Iweala, koja je

prva žena i prva Afrikanka koja je stupila na ovu poziciju. „Svjetska trgovinska organizacija radi na jamčenju međunarodnog trgovinskog sustava utemeljenog na pravilima. Unatoč zastoju u trgovinskim pregovorima, istražuju se načini osuvremenjivanja pravila WTO-a i rješavanja novih trgovinskih izazova u svijetu.“ (Europski parlament, 2019). Prema Lazibat i dr. (2020:32) WTO vrši niz funkcija poput nadgledanja ugovora, osiguravanje organiziranog međunarodnog sudišta i nadziranje trgovinskih politika članica. Jedan od ciljeva WTO-a je, kao i ostalima, pomoć zemljama u razvoju i nerazvijenim zemljama. Također, Svjetska trgovinska organizacija (n.d.) promiče pet principa pri izradi međunarodnih trgovinskih ugovorima, a to su:

- međunarodna razmjena bez diskriminacije,
- kontinuiranost pregovora,
- predvidljivost kroz obvezivanje i transparentnost,
- promicanje pravednog tržišnog natjecanja,
- poticanje gospodarskog razvoja i reformi.

Osim Ujedinjenih naroda, Međunarodnog monetarnog fonda, Svjetske banke i Svjetske trgovinske organizacije, navedenih u ulozi nadnacionalnih institucija, subjekti globalizacije su i multinacionalne kompanije. Ove kompanije nemaju ustroj kao prethodno navedeni subjekti, najčešće su u privatnom vlasništvu, ali su vrlo važne u procesu globalizacije, a što je predstavljeno u nastavku.

2.2.5. Multinacionalne kompanije

Dabić (2007) govori kako „multinacionalnu kompaniju čini grupa ekonomskih jedinica koje neovisno o pravnom obliku ili sektoru poslovanja djeluju u dvije ili više zemalja, i to u sustavu odlučivanja koji omogućava da se uz pomoć jednog ili više centara odlučivanja vodi konkretna politika i zajednička strategija. Te su jedinice povezane vlasničkim vezama ili na neki drugi način, tako da jedna ili više njih mogu imati znatni utjecaj na poslovanje ostalih, osobito kad je riječ o raspodjeli znanja, resursa i odgovornosti“.

Prema istraživanju PwC-a (2022), jasno se ističe nekoliko informacija. Prema broju multinacionalnih kompanija unutar najvrjednijih 100, njih 63 je iz Sjedinjenih Američkih Država (3 više u odnosu na 2021.), a 11 iz Kine koji su predvodnici liste. Ako se Europa

gleda kao jedna cjelina, 15 kompanija se nalazi na tom teritoriju (17 u 2021.), dok je samo njih 8 na teritoriju Europske unije (11 u 2021.). Također, ako se istakne ukupna vrijednost američkih kompanija u najvrjednijih 100, koja je više od 24 milijarde dolara i usporedi s malo više od 3 milijarde dolara ukupne vrijednosti europskih kompanija, iščitava se premoć SAD-a, i to posebice ako se usporedi s 2012. godinom. U tom trenutku je ukupna vrijednost američkih kompanija bila duplo veća od europskih, a sada je razlika čak osam puta. Pogledom na najvrjednije kompanije pojedinačno (Slika 2), najboljih pet čine: Apple, Microsoft, Saudi Aramco, Alphabet i Amazon. Prema listi najvrjednijih pet kompanija, indikativno je kako prema sektorima najveću vrijednost imaju tehnološke kompanije. Zatim, ogroman rast imaju kompanije koje se bave zdravstvenom skrbi, poput farmaceutskih kompanija.

Rank	Company Name	Location	Sector	Rank +/- (vs 2021)	Market capitalisation
1	APPLE INC	United States	Technology	0	2,850
2	MICROSOFT CORP	United States	Technology	1	2,311
3	SAUDI ARABIAN OI	Saudi Arabia	Energy	-1	2,298
4	ALPHABET INC	United States	Technology	1	1,842
5	AMAZON.COM INC	United States	Consumer Discretionary	-1	1,659
6	TESLA INC	United States	Consumer Discretionary	2	1,114
7	BERKSHIRE HATHAWAY	United States	Financials	3	780
8	NVIDIA CORP	United States	Technology	16	685
9	META PLATFORMS	United States	Technology	-3	605
10	TSMC	Taiwan	Technology	1	541
11	VISA INC	United States	Industrials	1	480
12	UNITEDHEALTH GRP	United States	Health Care	7	480
13	JOHNSON&JOHNSON	United States	Health Care	1	466
14	TENCENT	Mainland China	Technology	-7	459
15	WALMART INC	United States	Consumer Discretionary	2	410
16	JPMORGAN CHASE	United States	Financials	-3	403
17	NESTLE SA	Switzerland	Consumer Staples	9	367
18	PROCTER & GAMBLE	United States	Consumer Staples	5	366
19	LVMH MOET HENNESSY	France	Consumer Discretionary	1	363
20	EXXON MOBIL CORP	United States	Energy	15	350

Slika 2. 20 najvrjednijih multinacionalnih kompanija

Izvor: PwC, 2022.

Uz pozitivne strane multinacionalnih kompanija, poput lakše trgovine i snažnijeg povezivanja svijeta, multinacionalne kompanije nerijetko su uzrokovale velike probleme svojim djelovanjem, posebice na tržištima nerazvijenih zemalja i zemalja u razvoju. Primjer kršenja osnovnih ljudskih prava od strane multinacionalnih kompanija jest Rio Tinto, kompanija koja se bavi rudarenjem i iskapanjem različitih metala. Prema Kapelusu (2002), više je zemalja zbog kojih je Rio Tinto došao pod oštre kritike, a neke od njih su Papua Nova Gvineja, Indonezija i Namibija. Primjerice, rudnik Bougainville Rio Tinto postao je sinonim za ekološku štetu, a Rio Tinto se optužuje za ostavljanje ratnih sukoba u toj državi. Osim toga, u

Indoneziji se Rio Tinto optužuje za zlouporabe okoliša i velika kršenja ljudskih prava, dok je u doba apartheida u Namibiji kršio međunarodne standarde ilegalnim rudarenjem urana u Namibiji. Ovo su samo neki od primjera neetičnosti u poslovanju multinacionalnih kompanija.

2.3. Prednosti i nedostaci globalizacije

Globalizacija kao pojam često izaziva polemike i debate o njenim koristima i štetama. Definitivno se može reći kako je taj proces vrlo kompleksan i bitno ga je razložiti na faktore, a zatim doći do relativnog zaključka. Neosporno je da proces globalizacije donosi razne koristi, posebice za razvijene zemlje. Prema Lazibat i dr. (2020:16) „globalizacija rezultira učinkovitijom alokacijom resursa između zemalja i generira važne učinke blagostanja, uključujući višu proizvodnost rada, više prihode od rada, intenzivniju konkurenciju, niže cijene, veću raznolikost ponude na tržištu i višu kvalitetu“. Ekonomska dimenzija nije jedina koja nosi beneficije za svakodnevni život. Socijalna i kulturna dimenzija globalizacije izražene su u sve većoj mjeri. Upoznavanje i razumijevanje različitih kultura vremenom je donijelo veći stupanj tolerancije i solidarnosti, a programi poput Erasmus+ mladima donose priliku za visoki stupanj mobilnosti uz niske troškove, a time se odgajaju nove generacije upoznate s novim kulturama i običajima. Razvoj tehnologije i komunikacijskih alata pokretači su, ali i posljedica globalizacije koji sa sobom nose figurativni prostor za djelovanje i umrežavanje ljudi širom svijeta.

Među znanstvenicima se još uvijek lome koplja pogoduje li globalizacija isključivo razvijenim zemljama i potiče li na veće društvene i ekonomske nejednakosti. Dok jedni autori tvrde kako su za to krive same zemlje koje se nisu uspjele integrirati u globalno gospodarstvo, drugi tvrde kako je sustav izrađen tako da eksploatira nerazvijene zemlje i zemlje u razvoju i time stvara glad, bolesti i siromaštvo. Mesarić (2007) prenosi riječi Josepha Stiglitz, svjetski poznatog nobelovca koji tvrdi kako „tržišni zakoni prepušteni slobodnom, spontanom djelovanju stvaraju (...) društveno nepodnošljive disparitete u raspodjeli dohotka, dovode dugoročno do neracionalne alokacije resursa i uzrokuju opasnu i nepopravljivu devastaciju okoliša“. Isto tako, jedna od Stiglitzovih premisa je i kako je „postojeći sustav svjetske trgovine i financija prilagođen interesima bogatih industrijskih zemalja i međunarodnog financijskog i korporacijskog kapitala“, a tu nabroja i već navedene subjekte globalizacije poput Svjetske banke, Međunarodnog monetarnog fonda i Svjetske trgovinske organizacije.

Prema Stiglitzovom mišljenju su MMF i WTO mnoge zemlje u razvoju dovele u nezavidnu situaciju, a često su njihovi savjeti doveli do pada životnog standarda. No, Stiglitz govori kako je globalizacija nezaustavljiva i ne treba se mijenjati kao takva, nego njena pravila, ciljevi, sadržaj i slično. Uz sve već navedene nedostatke, bitno je istaknuti već navedene koruptivne radnje i negativan utjecaj na okoliš multinacionalnih kompanija, koje su u velikom broju slučajeva snažnije od vlada zemalja u razvoju i nerazvijenih zemalja pa narušavaju njihov ekonomski i politički suverenitet.

3. Regionalizam

Globalne promjene zbog raznih događaja se sve većom brzinom. Prema Mesarić (2007), Stiglitz navodi kako je proces globalizacije nezaustavljiv, a dionici globalizacije traže načine za prilagođavanje istoj. Jedan od načina prilagođavanja globalnim promjenama jest regionalizam - iskaz pripadnosti i oblik društvene identifikacije.

3.1. Definiranje temeljnih pojmova

Kako bi se dublje ušlo u ovu temu, potrebno je raščlaniti nekoliko pojmova, a to su: regija, regionalizam i regionalizacija, a koji su definirani u nastavku, prema Maldini (2014). Temeljni pojam jest regija, zemljopisno zaokružen prostor koji je povijesno, kulturno, ekonomski i politički relativno homogen i/ili relativno izdvojen u odnosu na neku geografsku i/ili državnu cjelinu. Zemljopisno određenje regije uključuje određive prirodne granice koje okružuju neko područje i samim time ga čine jedinstvenom geografskom cjelinom. Ove zemljopisne značajke ne uvjetuju nužno i političku, kulturnu i socijalnu sličnost, što su bitni faktori pri nazivanju određenog područja regijom. Temeljem ovih značajki moguće je napraviti njihovu odgovarajuću podjelu pa tako postoje prirodno-zemljopisne regije, ekonomske regije, povijesno-kulturne regije. Osim navedenih, postoji podjela i na političke regije koje mogu biti sastavnice određene cjeline i političke entitete koji su u oporbi prema nadređenoj cjelini i zahtijevaju određeni stupanj autonomije. S druge strane, u međunarodnim odnosima, regija se promatra kao dio međunarodnog sustava, a na toj razini obuhvaća više država koje dijele zajednički prostor nekog dijela Zemlje.

Maldini (2004) također navodi kompleksnost regionalizma kao pojma i veliki broj determinanti koje su potrebne za njegovo određenje. Navodi kako geografska determinanta nije dovoljna i da se često regionalizam analizira u kategorijama socijalne kohezije, ekonomske kohezije, političke kohezije te organizacijske kohezije. Regionalizam je moguće promatrati na mikrorazini i na makrorazini. Kod mikrorazine, postoji određeno političko djelovanje usmjereno protiv centralističke države kako bi se ostvario određen stupanj autonomije neke regije, a tu je i takozvani transgranični regionalizam koji približava ljude različitih država čije su regije međusobno blizu. Kod makrorazine dolazi do povezivanja više

nacionalnih država u različite sigurnosne, vojne, ekonomske i političke paktove. Primjer za to je hladnoratovska podjela na dva velika bloka.

Pojam koji je također bitan je regionalizacija, a ona označava „proces uspostave regija kao administrativno-upravnih i/ili političkih jedinica u okviru nacionalne države kao nadređene cjeline, što uključuje decentralizaciju. tj. prijenos dijela (o)vlasti s državne razine na subdržavnu (regionalnu) razinu“. Samim time regije se mogu profilirati: prema regionalnim obilježjima, prema političkim kriterijima ili temeljem administrativnih kriterija. Svrha regionalizacije može se pogledati s aspekta regija te s aspekta države. S aspekta regija, svrha je očuvanje regionalnih posebnosti, dok je s aspekta države smisao regionalizacije postizanje bolje ravnomjernosti u razvoju svih područja i što bolja povezanost centralne i lokalne vlasti. (Maldini, 2014)

3.2. Inicijalno polazište regionalizma

Instrument međunarodne politike na makrorazini, a koji djeluje na regionalizaciju jest Svjetska trgovinska organizacija, navedena u prethodnom poglavlju. Regionalni sporazumi ne uklapaju se u pravila o nediskriminaciji te je multilateralni trgovinski sustav potencijalno upitan zbog regionalnih sporazuma. Sustav odabira određenih roba ili roba iz određenih zemalja uvodi fragmentaciju u svjetsko gospodarstvo. Iz tog razloga pravila WTO-a u teoriji osiguravaju pristup tržištima i nečlanicama regionalnih sporazuma, ne ukidanje prethodnih obveza te ne povećanje trgovinskih barijera prema nečlanicama regionalnih sporazuma. Kako bi se trgovina regulirala, regionalni integracijski sporazumi prijavljuju se WTO-u, a od 1996. godine Odboru regionalnih trgovinskih sporazuma koji vodi njihovu evidenciju. U praksi velik broj sporazuma ne zadovoljava pravila WTO-a, kao primjerice Sporazum o EEZ-u te su mnoge iznimke rezultat konsenzusa, a ne pravila. (Kandžija i Cvečić, 2008:63).

Pri regionalizaciji razlikuje se više stupnjeva integriranja s vrlo različitim odredbama te sektorima koji se sporazumom isključuju, kretanju čimbenika proizvodnje, statusu valute i trgovinskoj politici, a to objašnjavaju Kandžija i Cvečić (2008:65):

1. Preferencijalno grupiranje – ovakvim grupiranjem se uređuje privilegiranu tekuću razmjenu između zemalja koje nisu smještene u isto regionalno područje i čija je razina gospodarskog razvoja različite. Primjeri takvog grupiranja česti su kod

nasljedstva stari kolonijalnih carstava, kao što je primjerice Konvencija Lome potpisana između Zajednice i zemalja Afrike, Kariba i Pacifika (*engl. African, Caribbean and Pacific Group of States - ACP*).

2. Asocijativni sporazum – ovaj sporazum predstavlja etapu prije uvođenja carinske unije ili zone slobodne trgovine. U odnosu na slobodnu trgovinu sadržava derogacije o sektorima, instrumentima trgovinske politike i slobodnom kretanju. Jedan od primjera jest Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) koji je u slučaju Hrvatske došao na snagu 2005. godine, a prestao je vrijediti ulaskom Hrvatske u Europsku uniju.
3. Zona slobodne trgovine – ovaj integracijski stupanj odnosi se na grupiranje više carinskih teritorija, u kojemu članice ukidaju trgovačke barijere između sebe, ali zadržavaju svoje nacionalne barijere s ostatkom svijeta. Ovim kriterijima odgovara već navedena NAFTA – Sjevernoamerički sporazum zone slobodne trgovine.
4. Carinska unija – karakterizira ju manji stupanj suverenosti u odnosu na prethodni stupanj. Zemlje koje su obuhvaćene carinskom unijom ukidaju trgovinske barijere i usvajaju zajedničku carinsku tarifu prema ostatku svijeta. Primjer za carinsku uniju jest Europska ekonomska zajednica koja je od 1968. godine ovako funkcionirala.
5. Zajedničko tržište – viši stupanj integracije u odnosu na carinsku uniju te pretpostavlja savršeno cirkuliranje roba, slobodno cirkuliranje čimbenika proizvodnje pa tako i radnika. Također, politike konkurencije i migracije radnika postaju zajedničke
6. Ekonomska unija – najviši je oblik regionalnog procesa integracija. Ekonomska politika u ovom slučaju jest unificirana ili usko koordinirana. Najbolji primjer ovog slučaja jest Ekonomska i monetarna unija (EMU) koja je na snazi od 1999. godine.

S druge strane, na mikrorazini je decentralizacija proces koji teče kontinuirano, posebice od kraja 20. stoljeća. Konvergencijski procesi i harmonizacija lokalne samouprave postaju važni faktori za europske zemlje te se decentralizacija u njima pokazuje u dva lica. Dok je jedno usmjereno ka jačanju uloge lokalnih i drugih subnacionalnih jedinica te povećanju njihove autonomije (financijske i drugih), drugo je usmjereno prema jačanju demokratičnosti i legitimiteta političkih sustava, kao i snažnije participacije građana. Ako se gleda kontekst regionalne i lokalne samouprave, one su u neku ruku protuteža središnjoj državnoj vlasti i oblik vertikalne diobe vlasti, ali u drugu ruku, ona je također komponenta javne uprave (Koprić, 2008).

Kao što je utvrđeno u posljednja dva poglavlja, globalizacija i regionalizam utječu na cijeli svijet, samim time i na europske države, a posljedica ovih procesa je jedna od najpoznatijih nadnacionalnih organizacija – Europska unija.

4. Globalizacija i regionalizam u Europskoj uniji

Europska unija kao nadnacionalna organizacija 27 država ima veliku ulogu u globalnom društvu. Njenu ulogu treba promatrati kao jednog od predvodnika globalizacije, kao jedinstven svjetski integracijski proces, a s druge strane kao zajednicu s nacionalnim izražajima, što na prvu govori o paradoksu Europske unije kao cjeline. Također, posebice je vidljivo za vrijeme ratnih zbivanja u Ukrajini, Europska unija je u velikoj mjeri energetski ovisna o drugim državama i regijama te je stoga „prisiljena“ na međunarodnu trgovinu.

4.1. Kratki povijesni razvoj europskih integracija

Sredinom 20. stoljeća u Europi se završio Drugi svjetski rat, najkrvaviji događaj u povijesti čovječanstva. Karta Europe je promijenjena, neke države su stvorene, a primjerice Njemačka je u tom trenutku podijeljena na četiri okupirane zone. Nakon pada nacističkih i fašističkih režima, s iznimkom Portugala, Španjolske i Grčke, u Europi se stvara podjela na demokratske sustave na Zapadu i komunističke zemlje na Istoku. Ovakvom podjelom dolazi do događaja koji će trajati desetljećima – Hladnog rata. Države s obje strane „željezne zavjese“ traže sigurnost u dubljoj integraciji, posebice vojnoj, pa se tako formiraju Organizacija Sjeverno-atlantskog ugovora – NATO te Varšavski pakt.

Prema Kandžiji i Cvečiću (2008:12) 1944. dolazi do formiranja prve carinske, a kasnije i ekonomske unije zemalja Beneluxa što je prvi korak ka snažnijim europskim integracijama. U međuvremenu, 1949. godine, osniva se i Vijeće Europe, regionalna politička organizacija nezavisna od sadašnje Europske unije te ima četiri glavna cilja:

- realizaciju kompaktnije Europske unije,
- zaštitu demokracije,
- zaštitu ljudskih prava,
- poboljšanje uvjeta života Europljana.

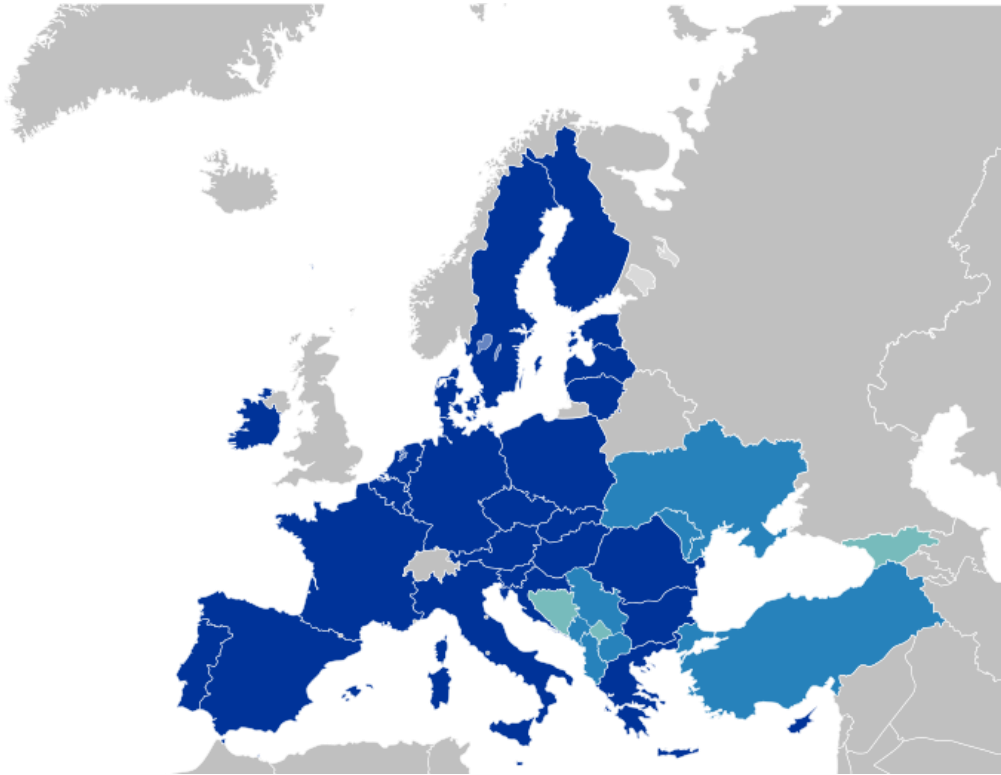
Kandžija i Cvečić (2008:14) navode novi bitan datum za Europu i cijeli svijet - 9. svibnja 1950. godine, kada je predložen Schumanov plan (nazvan po Robertu Schumanu, tadašnjem ministru vanjskih poslova Francuske). Prema tom dokumentu, Francuska i Njemačka bi ujedinile proizvodnju i distribuciju čelika i ugljena, a sve kako bi se spriječilo izbijanje

daljnjih sukoba. Rezultat ove ideje jest Pariški ugovor potpisan 1951. godine od strane Francuske, Njemačke, Italije i zemalja Beneluxa, a kojim je osnovana Europska zajednica za ugljen i čelik, kojoj je cilj bio reguliranje proizvodnje čelika i ugljena radi ekonomskog oživljavanja tržišta ovih dvaju ruda. Šest godina kasnije, 1957. godine potpisan je Rimski ugovor kojim su osnovane Europska ekonomska zajednica (EEZ) i Europska zajednica za atomsku energiju (EURATOM). Ugovorom je EEZ obuhvatila različita područja pa je tako jedan od glavnih ciljeva bilo uvođenje zajedničkog tržišta za sve industrijske i poljoprivredne proizvode, a razne su beneficije postignute carinskom unijom poput ukidanja svih prepreka u međusobnoj razmjeni kapitala i roba i samim time omogućeno je slobodno kretanje ljudi.

Prema podacima Europskog parlamenta (2021), Europska ekonomska zajednica od osnivanja do Jedinstvenog europskog akta 1986. godine imala je tri kruga proširenja tijekom kojih je u EEZ ušlo 6 zemalja (Danska, Irska, UK, Grčka, Portugal i Španjolska). Jedinstveni europski akt dao je veće značenje Europskom parlamentu i taj dokument bio je začetak snažnije integracije zemalja članica i prelaska na jedinstveno tržište. Samim time, došlo je do prijelaza iz Europske ekonomske zajednice u Europsku zajednicu, a planovi za dovršenje unutarnjeg tržišta dovršeni su 1993. godine. (EUR-Lex, 2018)

Iznimno bitan događaj za razvoj suvremene Europske unije jest Maastrichtski ugovor, znan i kao Ugovor o Europskoj uniji, potpisan 1992. godine. U skladu s ovim Ugovorom Unija se temelji na Europskim zajednicama (prvi stup), ali i zajedničkom vanjskom i sigurnosnom politikom te pravosuđem i unutarnjim poslovima (drugi i treći stup). Prema EUR-Lex (2018), bio je to temelj za ekonomsku i monetarnu uniju, jedinstvenu valutu, jačanje ovlasti Europskog parlamenta te uvođenje koncepta europskog građanstva. Ugovor je ratificiran 1. studenog 1993. godine čime je službeno utemeljena Europska unija s 12 članica. Nakon tog događaja došlo je do još četiri kruga proširenja. Zadnji krug se odvio 1. srpnja 2013. godine kada je Hrvatska postala punopravna članica Europske unije. Bitno je za napomenuti i 2020. godinu kada se odvio prvi izlazak iz Europske unije. 1. veljače te godine iz Europske unije izašlo je Ujedinjeno Kraljevstvo, a cijeli proces nazvan je popularnim imenom „Brexit“. Prema podacima Eurostata (2022), 27 država Europske unije ima ukupno 447 milijuna stanovnika, a država s najviše stanovnika je Njemačka. Od lipnja 2022. godine proširen je popis zemalja kandidata za ulazak u EU. Kandidati su bili Srbija, Albanija, Crna Gora, Sjeverna Makedonija i Turska, a nakon recentnih zbivanja Europska Komisija je prihvatila

Moldaviju i Ukrajinu kao nove kandidatkinje. Potencijalne kandidatkinje su Bosna i Hercegovina te Gruzija (Politico, 2022).

Slika 3. Zemlje kandidatkinje i potencijalne kandidatkinje za ulazak u EU

Izvor: Wikimedia, 2022.

Zbog svoje globaliziranosti, Europu popratni procesi oblikuju više od globalnog prosjeka. Iz tog razloga, snažno je vidljiv proces regionalizma na području Europske unije

4.2. Regionalna politika Europske unije

4.2.1. Temeljni dokumenti

Prema navodima Đulabića (2006), posljednjih dvadesetak godina 20. stoljeća u većini europskih zemalja bilo je „desetljeće regija“. Mnoge su vlade shvatile kako je decentralizacija sustava i jačanje regionalnih razina vlasti korisno pri uređenju sustava upravljanja javnim poslovima. Samim time, ovi su procesi pridonijeli razdvajanju pitanja lokalne i regionalne samouprave i njihovom odvajanju u literaturi. Proces decentralizacije i regionalizacije

zaslužni su i za nekoliko bitnih dokumenata koji su dodatno afirmirali regionalnu razinu upravljanja.

Temeljni dokumenti opisani u nastavku su Povelja Zajednice o regionalizaciji, Deklaracija o regionalizmu u Europi, Nacrt Europske povelje o regionalnoj samoupravi, kao i Nacrt Ugovora o Ustavu za Europu. Svi ovi dokumenti doprinijeli procesima regionalizacije na području Europske unije.

4.2.1.1. Povelja Zajednice o regionalizaciji

Đulabić (2006) kao prvi temeljni dokument navodi Povelju Zajednice o regionalizaciji, prihvaćenu 1988. godine od strane Europskog parlamenta. Ovim je dokumentom Europski parlament nastojao potaknuti članice da svoja uređenja prilagode s obzirom na regionalnu razinu i procese. Prvi članak Povelje Zajednice o regionalizaciji (1988) govori o regiji kao „teritoriju koji predstavlja, s geografskog stajališta, jasan entitet ili skupinu područja na kojima postoji kontinuitet i čije stanovništvo posjeduje određena zajednička obilježja i nastoji sačuvati svoj posebni identitet i razviti ga s ciljem stimuliranja kulturnog, društvenog i ekonomskog napretka“. Prihvaćanjem ove Povelje stvara se čvrst temelj za organiziranje regija i jačanje njihove političke autonomije. Dvanaesti članak povelje ukazuje na želju Parlamenta za većom autonomijom unutar više sektora: regionalnih politika, regionalnog planiranja, poljoprivrede, prometa, turizma, javnih radova, socijalne pomoći, obrta, sporta, zabave, obrazovanja, zdravstva, vodnih politika i drugih, dok u članku nakon Parlament upućuje i na ostale sektore koji nisu nužno u nadležnosti države.

4.2.1.2. Deklaracija o regionalizmu u Europi

Đulabić (2006) drugim važnim dokumentom koji nastoji promovirati ideju regionalizma na međunarodnoj razini smatra Deklaraciju o regionalizmu u Europi. Ovaj dokument izradila je i usvojila Skupština europskih regija. Dokument nema obvezujuću snagu, ali je izraz nastojanja da regije ojačaju položaj u sustavu na nacionalnoj razini, ali i na europskoj razini. Deklaracija u odnosu na prethodne dokumente produbljuje ideju regionalizma pa je tako regionalna razina postavljena uz druge dvije razine vlasti – nacionalnu i europsku. U člancima (od 2. do 12.

članka) Deklaracije navedena su i temeljna načela kojima se promiče ideja regionalizma i jačanja regije u sustavu organizacije vlasti, a to su:

1. Načelo autonomije regija
2. Načelo političke decentralizacije i supsidijarnosti
3. Načelo financijske autonomije regija
4. Načelo solidarnosti i financijskog izjednačavanja
5. Načelo uzajamnog poštovanja, suradnje, solidarnosti u odnosu s nacionalnom razinom
6. Načelo suradnje i uzajamnog povjerenja u odnosima s jedinicama lokalne samouprave
7. Načelo slobode djelovanja regija na međunarodnoj razini
8. Načelo promicanja prekogranične suradnje
9. Načelo višestupanjskog upravljanja

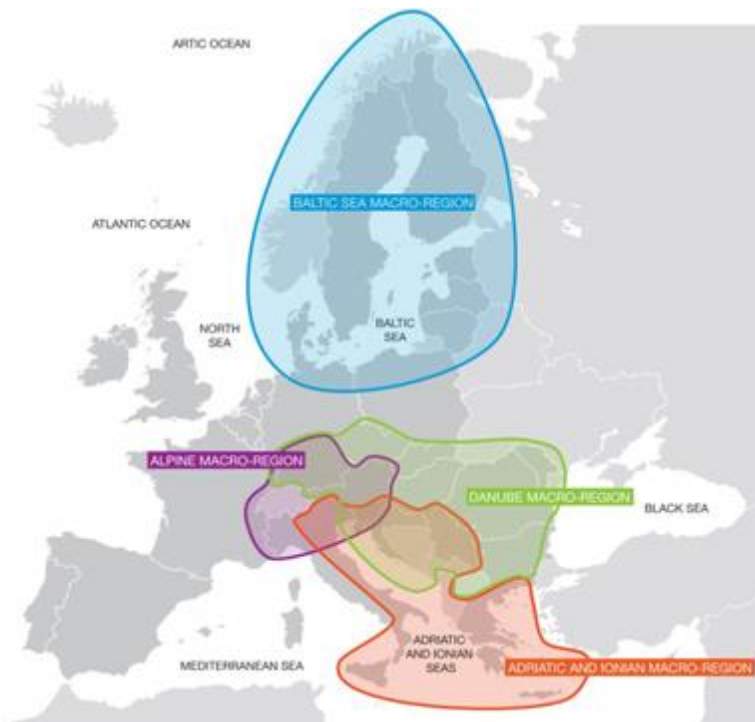
Deklaracija, kao iznimno ambiciozan dokument, nastojala je znatno ojačati položaj regija u sustavu organizacije vlasti, iako sami članci Deklaracije nisu bili pravno obvezujući.

4.2.1.3. Ostali temeljni dokumenti

Uz već navedene dokumente, bitno je istaknuti i Nacrt Europske povelje o regionalnoj samoupravi koji je bio pokušaj stvaranja pravno obvezujućeg dokumenta koji uređuje odnose regionalne samouprave na europskoj razini te Nacrt Ugovora o Ustavu za Europu koji je odobren od Europskog vijeća i dotiče se pitanja regija, ali nije ratificiran. Nakon odbacivanja ovog ugovora, počela je priprema Ugovora iz Lisabona (Europski parlament, n.d.).

4.2.2. Makroregionalne strategije Europske unije

„Makroregionalna strategija Europske unije (EU) politički je okvir koji zemljama smještenima u istoj regiji omogućuje zajedničko suočavanje s problemima i pronalaženje rješenja problema ili bolje iskorištavanje zajedničkog potencijala (npr. onečišćenje, plovnost, poslovno natjecanje na globalnoj razini itd.). Na taj način imaju koristi od ojačane suradnje u cilju povećanja učinkovitosti njihovih politika u odnosu na samostalno rješavanje problema. Makroregionalnu strategiju EU-a moguće je podržati putem fondova EU-a, uključujući europske strukturne i investicijske fondove“ (Europska komisija, 2017).

Slika 4. Makroregionalne strategije EU-a

Izvor: Europska komisija, 2017

Prema podacima Europske komisije (2017), makroregionalne strategije EU-a iniciraju se putem Europskog vijeća, od strane država članica EU-a (ponekad i zemlje koje nisu članice EU-a), a koje su smještene na bliskom zemljopisnom području. Strategije ne počivaju na novim fondovima i formalnim strukturama EU-a nego se oslanjaju na postojeće izvore i koordinaciju zemalja inicijative. Do sada su donesene četiri strategije, a svaka je popraćena akcijskim planom koji se doraduje ovisno o potrebama i promjenjivom kontekstu, a to su:

- Strategija EU-a za regiju Baltičkog mora (2009)
- Strategija EU-a za dunavsku regiju (2010)
- Strategija EU-a za jadransku i jonsku regiju (2014)
- Strategija EU-a za alpsku regiju (2015)

Četiri navedene makroregionalne strategije uključuju 19 država članica EU-a te 8 zemalja koje nisu članice EU-a. Pojedine zemlje uključene su u više strategija, a među njima je i Hrvatska koja je uključena u dvije – Strategije EU-a za dunavsku regiju te jadransku i jonsku regiju.

4.2.2.1. Makroregija Baltičkog mora

Prostor koji pokriva ova makroregija usko je vezan uz područje Baltičkog mora. Prostire se od Laponije do sjevera Njemačke te je dom za oko 85 milijuna stanovnika. Uključuje osam članica Europske unije, a to su – Danska, Estonija, Finska, Njemačka, Latvija, Litva, Poljska i Švedska. Strategija za ovu makroregiju prva je u Europi i odobrena je 2009. godine. Glavni izazovi za ovu makroregiju jesu očuvanje mora, povezivanje regije te povećanje prosperiteta građana regije. Prednost ove strategije je povezivanje svih ključnih dionika koji se bave ovim izazovima, a time olakšava koordinaciju i rješavanje problema. (Europska komisija, n.d.)

4.2.2.2. Dunavska makroregija

Dunavska makroregija pokriva prostor vezan uz gotovo 3 tisuće kilometara dugačak Dunav, a uključuje i planinske prostore poput Alpa i Karpata. Prostire se od Njemačke do Crnog mora te na tom prostoru živi oko 115 milijuna stanovnika. Uključuje 14 država, a od toga devet članica EU-a (Austrija, Bugarska, Hrvatska, Češka, Njemačka, Mađarska, Rumunjska, Slovačka i Slovenije) te pet država koje nisu članice (Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Srbija, Moldavija i Ukrajina). Dunavska strategija službeno je osnovana 2011. godine kada je Europsko vijeće podržalo Komunikaciju i prateći Akcijski plan koji je revidiran 2020. godine. Dunavsku regiju pogađa više izazova, a to su: prijethnje okolišu (zagađenje, poplave, klimatske promjene), neiskorišten brodski potencijal i potencijal drugih prometnih veza, nejednak socio-ekonomski razvoj, nedovoljna koordinacija u obrazovanju, znanosti i inovacijama. Glavni zaključak je kako je ovoj regiji potrebna bolja suradnja i koordinacija kako bi se ovi izazovi riješili. (Europska komisija, n.d.)

4.2.2.3. Jadranska i jonska makroregija

Funkcionalan prostor jadranske i jonske makroregije definiran je prema Jadranskom i Jonskom moru, ali pokriva i veliku površinu kopna. Unutar područja ove regije naseljeno je više od 70 milijuna stanovnika, a regija uključuje četiri članice EU-a (Hrvatska, Grčka, Italija i Slovenija) te pet zemalja izvan EU-a (Albanija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Sjeverna Makedonija i Srbija). Službeni začetak ove Strategije bio je 2014. godine kad je usvojena od strane Komisije, a zatim Europskog vijeća. Jedan od ključnih ciljeva ove makroregije jest *blue*

growth – dugoročna strategija za potporu održivog rasta pomorskog sektora koju primjenjuje Europska komisija, a sve u svrhu postizanja ciljeva strategije Europa 2020. Uz to, ciljevi su i povezivanje regije, osiguranje kvalitetnog okoliša te održivi turizam. Velika se pažnja obraća i na ribarstvo, transport i energetske sektor. (Europska komisija, n.d.)

4.2.2.4. Alpska makroregija

Prostor ove makroregije obuhvaća sedam država koje su vezane uz alpski prostor, a to su: Austrija, Francuska, Njemačka, Italija, Lihtenštajn, Slovenija i Švicarska. Ključna godina za ovu makroregiju je 2015., kada je Europska komisija usvojila Komunikaciju i Akcijski plan za Strategiju EU-a za alpsku regiju. Na području ove regije živi 70 milijuna ljudi, a samo područje je izrazito atraktivno turistima uz velik broj turističkih destinacija. Ipak, i ova regija suočava se s nekoliko ključnih izazova: nepovoljni demografski trendovi, klimatske promjene i njihovi učinci na okoliš, biološku raznolikost i uvjete života te energetske izazov na europskoj i svjetskoj razini. (Europska komisija, n.d.)

4.3. Globalizacija u Europskoj uniji

Europska unija je prema statistikama iz 2019. godine, uz Sjedinjene Američke Države i Kinu, jedan od najvećih igrača po pitanju međunarodne trgovine. Prema Europskoj komisiji, a zasnovano na podacima Eurostata, izvoz EU-a čini više od 15 posto globalnog izvoza, a o tom izvozu ovisi oko 36 milijuna poslova na području Europske unije. Također, prema procjenama, za potrošače EU-a međunarodna trgovina donosi godišnju korist od 600 eura po osobi. Ovaj podatak je pojednostavljen i stavljen u prosjek, ali svejedno šalje jasnu poruku koliko je međunarodna trgovina važna za blagostanje i stabilnost same Europske unije. No, osim ovih benefita, globalizacija može dovesti do gubitka i premještanja poslovanja u one države gdje je manji trošak proizvodnje. Tim promjenama najviše su pogođene tekstilna, kožna i metalna industrija, ali i druge djelatnosti za koje je potrebna niskokvalificirana radna snaga. Upravo iz tog razloga Europska unija je 2006. godine osnovala Europski fond za prilagodbu globalizaciji, čija je svrha pomoći zaposlenicima koji su izgubili posao zbog globalizacije, i to sufinanciranjem troškova programa zapošljavanja vezanih uz novo zaposlenje ili samozapošljavanje. (Europski parlament, 2019)

Na stranicama Europskog parlamenta (2021) objašnjena je i uloga Europske unije u oblikovanju trgovinske politike, kao jednog od ključnih svjetskih gospodarstava i članova Svjetske trgovinske organizacije. Jedan od preduvjeta za bolju poziciju na međunarodnom tržištu bio je djelomično odricanje suvereniteta država članica i predaja nadležnosti Europskoj uniji (prema Lisabonskom ugovoru) čime je Europska unija dobila nadležnost za provođenje zajedničke trgovinske politike. Time su države ovlatile Europsku komisiju da se u njihovo ime bavi trgovinskim pitanjima, pregovorima o međunarodnim trgovinskim sporazumima. Unija samim time kao velika cjelina postiže i bolje uspjehe pred mehanizmima WTO-a za rješavanje sporova, a to pokazuje sposobnost da u međunarodnim trgovinskim sporovima obrani svoj interes. Europska unija je u međuvremenu počela sklapati različite sporazume o slobodnoj trgovini koji nisu uključivali samo ukidanje carina i trgovinu robom, nego i više od toga. Prvi takav potpisan je s Južnom Korejom, a ratificiran je 2015. godine. Nakon toga, EU je potpisao sporazume s velikim brojem zemalja, primjerice Kanadom, Singapurom, Vijetnamom, Japanom i drugima, što dovoljno govori o globaliziranosti Europske unije kao cjeline. Prema podacima iz 2020. godine najveći trgovinski partner EU-a jest Kina, koja je preuzela primat od Sjedinjenih Američkih Država, dok je treći partner nakon izlaska iz EU-a postalo Ujedinjeno Kraljevstvo. S druge strane, kad je riječ o trgovini uslugama, glavni trgovinski partner EU-a je SAD, a slijede ga Ujedinjeno Kraljevstvo i Švicarska.

Osim samom trgovinskom politikom Europski parlament (2019) bavi se i onime što je usko vezano uz nju u kontekstu globalizacije – ljudskim pravima. Nažalost, širom svijeta rastuća konkurencija može ugroziti ljudska prava i dovesti do eksploatacije radnika. U sklopu rada više puta je tematiziran ovaj problem, a Europska unija pokušava taj problem umanjiti uključujući one mehanizme za koje je nadležna, barem u teoriji. Zaštita ljudskih prava u trećim zemljama moguća je u određenoj mjeri korištenjem preferencijalnih trgovinskih sporazuma i trgovinskih ograničenja. Jedan od glavnih alata EU-a jest opći sustav povlastica koji omogućuje povlašten ulazak na tržište Europske unije za 90 zemalja u razvoju. Poštivanje ljudskih prava je uvjet za ulazak u ovaj sustav, a države kod kojih se utvrdi kršenje temeljnih ljudskih prava, povući će se iz sustava. Sankcije su se do sada primijenile samo u tri slučaja: s Mijanmarom, Bjelorusijom i Šri Lankom, a to dovodi u pitanje jesu li doista za sve ove godine od početka postojanja općeg sustava povlastica samo tri države kršile ljudska prava. Osim toga, postoje razna ograničenja i zabrane poput ograničenja uvoza kojim se financira sukob ili kršenje ljudskih prava, zatim zabrana uvoza minerala i metala koji potječu iz sukobima pogođenih i visokorizičnih područja ili pak sankcije zbog prisilnog i dječjeg rada. U

teoriji određeni mehanizmi postoje, no pitanje je kolika je provedba istih u praksi te postoje li zaobilazni tokovi trgovine kako bi se određena roba ipak uvezla.

4.3.1. Globalizacija u Republici Hrvatskoj

Republika Hrvatska članica je Organizacije Sjevernoatlantskog ugovora (NATO) od 1. travnja 2009. godine, a Europske unije od 1. srpnja 2013. godine. S obzirom na uključivanje u ove dvije nadnacionalne organizacije, učvršćena je njena veza s drugim državama članicama, dok se prema prethodno opisanom *KOF Globalization Indexu* Hrvatska nalazi na visokom 29. mjestu. No, taj proces „globaliziranja“ Hrvatske značajnije se odvija tek posljednjih tridesetak godina uvođenjem demokratskog sustava i padom komunizma na europskoj razini. Razina globaliziranosti Republike Hrvatske može se usporediti s 1992., godinom kada je Hrvatska međunarodno priznata (priznanje tadašnjih članica Europske unije, ulazak u članstvo Ujedinjenih naroda). Kao relevantan faktor usporedbe preuzet je index Austrije koja je te godine imala index iznad 78, dok je rezultat Hrvatske bio niskih 44. Gotovo 30 godina kasnije, 2019. godine, index Austrije je vrlo visokih 88, dok je index Hrvatske 81, što ponajviše govori o velikom rastu tijekom svih ovih godina (ETH Zurich, 2021). Kako je zajednička trgovinska politika još od Lisabonskog ugovora nadležnost Europske unije, Hrvatska je uključena u sve procese kao jedna od članica i samim time ima potpisane ugovore kao i svaka druga članica Europske unije, a koji su ratificirani u Europskom parlamentu. Ipak, ne koristi svaka država sporazume u jednakoj mjeri pa tako treba pogledati podatke Državnog zavoda za statistiku (2021). Hrvatska najviše izvozi u susjedne zemlje, ali značajno je vidjeti kako je osma zemlja po redu Sjedinjene Američke Države, dok je kod uvoza na osmom mjestu Kina kao veliki vanjskotrgovinski partner. Valja naglasiti kako iz godine u godinu hrvatski uvoz i izvoz rastu.

4.4. Regionalizam u Europskoj uniji

Unutar država Europske unije, kao i Europske unije u cjelini postoji više razina regionalizacije, od već navedenih makroregija EU-a pa do većeg broja regija unutar granica jedne države članice. Podjela na regije ne funkcionira kod svake države jednako, a ovisi i o uređenju te države, primjerice jesu li unitarne države, konfederacije, ili imaju neku treću vrstu ustroja. S jedne strane, Francuska je podijeljena na regije, a zatim na departmane pa gradove, ali gotovo sva moć jest u rukama središnje državne vlasti. S druge strane, Belgija je

podijeljena na tri regije: Flamansku, Valonsku te Briselsku, od kojih svaka ima snažne izvršne i zakonodavne organe, odnosno Regionalni Parlament i Regionalnu Vladu.

Jedna od podjela koja se dogodila na razini cijele Europske unije, ponajviše iz statističkih razloga, jest ona na NUTS (*engl. Nomenclature of territorial units for statistics*) regije. NUTS je zemljopisna nomenklatura koja dijeli gospodarski teritorij Europske unije na regije prema tri različite razine (NUTS 1, 2 i 3, redom prelazeći iz većih u manje teritorijalne jedinice). Iznad NUTS 1 nalazi se nacionalna razina, odnosno granice država članica onakve kakve jesu. Trenutna klasifikacija iz 2021. godine prema NUTS 1 podijeljena je na 92 regije, prema NUTS 2 na 242 regije, a prema NUTS 3 na 1166 regija. Ovakva podjela pomaže institucijama Europske unije postavljanje okvira regionalnih politika EU-a te izradi Izvješća o koheziji. (Eurostat, n.d.)

4.4.1. Regionalizam u Republici Hrvatskoj

Na prvoj razini NUTS 1, zbog svoje veličine Hrvatska je i dalje jedna cjelina i nije bilo potrebe dijeliti ju. Prema NUTS 2 razini, podijeljena je na četiri regije, a to su: Panonska Hrvatska, Jadranska Hrvatska, Grad Zagreb i Sjeverna Hrvatska. Ovakva podjela za NUTS 2 nastala je 2019., a usvojena 2021. godine Odlukom Vlade Republike Hrvatske. U prethodnom razdoblju NUTS 2 regije bile su Panonska i Jadranska Hrvatska, čime su siromašnije županije bile svrstane u istu kategoriju te imale istu razinu potpore kao Grad Zagreb koji ima znatno viši BDP *per capita*. Podjela na NUTS 3, građanima Hrvatske vjerojatno je i poznatija jer je vezana uz 20 županija i Grad Zagreb, čime je zbroj regija prema NUTS 3 ukupno 21. (Narodne novine, 2021)

5. Zaključak

Tema završnog rada su procesi globalizacije i regionalizma, kao i njihovo djelovanje u europskom kontekstu. Globalizacija je neizbježan i nezaustavljiv proces koji obuhvaća cijeli svijet. Od globalizacije se moguće distancirati, no prema dosadašnjim iskustvima takvih zemalja, primjerice Irana ili Sjeverne Koreje, takav odmak može usporiti rast ili ga čak zaustaviti. Uzrok za globalizaciju su takozvani pokretači globalizacije. Svaki od njih je međusobno povezan, a neki su: razvoj tehnologije, liberalizacija tržišta, jačanje konkurencije, promjene političke suradnje. Svi ovi pokretači dinamično utječu na jačanje procesa globalizacije. Kako bi se učinci globalizacije mogli pratiti, moraju se pretočiti u mjerljive podatke, što je vrlo kompleksan i problematičan proces. No, postoje određeni indeksi i koeficijenti koji mjere dimenzije globalizacije, a jedan od najkorištenijih jest *KOF Index of Globalisation*. Ovaj koeficijent dokazuje dinamičan rast globalizacije kroz godine. S druge strane, subjekti globalizacije djeluju na razini cijelog svijeta, a to su: Međunarodni monetarni fond, Svjetska banka, Svjetska trgovinska organizacije i multinacionalne kompanije. Neosporno je da globalizacija donosi koristi, posebice za razvijene zemlje u kojima generira učinke blagostanja, niže cijene i veću konkurenciju. Također, donosi razne benefite poput mobilnosti i jednostavnije komunikacije na globalnoj razini. No, veliko je pitanje koliko snažno nedostaci, odnosno troškovi globalizacije, utječu na ljude, posebice one iz zemalja u razvoju i nerazvijenih zemalja. U tim zemljama dokazano je više kršenja temeljnih ljudskih prava (koja su „zaštićena“ Općom deklaracijom o ljudskim pravima Ujedinjenih naroda), istaknute su razne koruptivne radnje i dogovori kompanija i vladajućih elita te ogroman i negativan utjecaj na okoliš čime se narušava ekonomski i politički suverenitet tih država, kao i koncept održivog razvoja čije je poštivanje bitno u cijelome svijetu za održivost cijeloga svijeta.

S druge strane, regionalizam je proces vezan uz globalizaciju, a ujedno i proces koji je nastao zbog globalizacije kao način prilagodbe na kontinuirane procese u svijetu. Regionalizacija se može raščlaniti na makrorazinu i mikrorazinu. Kod makrorazine dolazi do povezivanja više nacionalnih država iz područja velikih regija u različite sigurnosne, ekonomske i druge paktove, dok kod mikrorazine postoji određeno političko djelovanje u svrhu ostvarivanja određene autonomije, a protiv djelovanja centralističke vlasti. Pri regionalizaciji se razlikuje

više stupnjeva, od preferencijalnog grupiranja pa do najkompleksnije ekonomske i monetarne unije pri čemu se ističe Europska monetarna unija.

Ako se pogleda europski kontekst, odnosno europske integracije, vidljivo je kako je još u povijesti postojala određena želja za ujedinjenjem u svrhu mira, što se dakako nije ostvarilo sve do prve preteče današnje Europske unije, a to je Europska zajednica za ugljen i čelik, kojom se regulirala proizvodnja ugljena i čelika radi oživljavanja tržišta ovih dvaju ruda. U međuvremenu je došlo do čak sedam krugova proširenja, potpisivanje bitnih ugovora: Rimskog, Maastrichtskog, Lisabonskog i drugih. Kroz sve ove procese europsko je društvo došlo do vrlo visokog stupnja integracije, a od čega koristi imaju svi. Također, Europska unija iznjedrila je četiri makroregionalne strategije koje se bave izazovima teritorijalno bliskih zemalja. Zanimljiva je i uloga Europske unije u međunarodnoj razmjeni gdje EU čini više od 15 posto globalnog izvoza, euro je druga najkorištenija valuta na svijetu te je EU jedan od ključnih članova Svjetske trgovinske organizacije. Također, u kontekstu globalizacije Europska unija pokušava uključiti razne mehanizme koji bi spriječili kršenje temeljnih ljudskih prava u zemljama trećeg svijeta, no provedba u praksi je vrlo upitna. Uz već navedene makroregije EU-a, unutar Europske unije koristi se zemljopisna nomenklatura koja dijeli gospodarski teritorij prema tri razine – NUTS 1, 2 i 3, redom prelazeći iz većih u manje teritorijalne jedinice. Primjerice, prema NUTS 1, Hrvatska je jedinstvena teritorijalna jedinica, prema NUTS 2 podijeljena je na 4 regije, dok je prema NUTS 3 podijeljena u skladu s podjelom na županije.

Prema svemu navedenom, može se zaključiti kako je današnji svijet nezamisliv bez procesa globalizacije, kao i regionalizma, posebice u kontekstu europskih integracija. Globalizacija i članstvo u Europskoj uniji Hrvatskoj je donijelo nebrojeno benefita. Zbog toga su upitne postavke antiglobalističkog zalaganje u svijetu. Ono što se treba mijenjati i reformirati su uloge globalizacijskih subjekata u svijetu, od Međunarodnog monetarnog fonda i Svjetske banke, koje državama u dugu nametanjem svojih mjera smanjuju produktivnost i standard građana, pa do multinacionalnih korporacija koje iskorištavaju zemlje trećeg svijeta u svrhu ostvarenja profita. Svijet je moguće postaviti na zdrave noge, utemeljiti ga na konceptu održivog razvoja – socijalne sigurnosti, ekonomske stabilnosti i ekološke ravnoteže.

Literatura

1. Bordo, D. M., James, H. (2000). *The International Monetary Fund: Its present role in historical perspective*. National Bureau of Economic Research. Dostupno na: https://www.nber.org/system/files/working_papers/w7724/w7724.pdf [pristupljeno: 20.6.2022.]
2. Chong, A. and Ling, L. (2018) 'The Silk Roads: Globalization before neoliberalization: Introduction to the special issue'. Dostupno na: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/2057891118793735> [pristupljeno 24.8.2022.]
3. Dabić, M. (2007). *Uloga multinacionalnih kompanija u promicanju tehnološkog razvoja zemalja u tranziciji*, Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu, 5(1), str. 29-42. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/26121> [pristupljeno: 21.6.2022.]
4. Damen, M. (2021). *Europska unija i njezini trgovinski partneri*. Dostupno na: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hr/sheet/160/europska-unija-i-njezini-trgovinski-partneri> [pristupljeno 27.6.2022.]
5. Daniels, J. D., Radebaugh, L. H. and Sullivan, D. P. (2015). *International Business: Enviroments and Operations*, Pearson
6. Državni zavod za statistiku. (2021). *Učinci pandemije bolesti COVID-19 na društveno-ekonomske pokazatelje: Robna razmjena s inozemstvom*. Dostupno na: https://web.dzs.hr/Hrv/Covid-19/robna_razmjena_11_21.html [pristupljeno 27.6.2022.]
7. Dušak, V., Dumičić, K., Žugaj, M. (2006). *Temelji znanstvenoistraživačkog rada: metodologija i metodika*, 2. dopunjeno i izmijenjeno izdanje. Varaždin: Sveučilište u Zagrebu, Fakultet organizacije i informatike
8. Đulabić, V. (2006). *Regionalizam i regionalna samouprava - komparativni prikaz temeljnih dokumenata*. Hrvatska i komparativna javna uprava, 6(1), str. 155-189. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/135893> [pristupljeno 26.6.2022.]
9. ETF Zurich. (n.d.). *KOF Globalisation Index*. Dostupno na: <https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html> [pristupljeno 20.6.2022.]
10. EUR-Lex. (2018). *Jedinstveni europski akt*. Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=LEGISSUM:xy0027> [pristupljeno 21.6.2022.]

11. EUR-Lex. (2018). *Ugovor iz Maastrichta o Europskoj uniji*. Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=LEGISSUM:xy0026> [pristupljeno 21.6.2022.]
12. Europska komisija. (2017). *Što je makroregionalna strategija EU-a?*. Dostupno na: https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/cooperate/macro_region_strategy/pdf/mrs_factsheet_hr.pdf [pristupljeno 27.6.2022.]
13. Europska komisija. (n.d.). *EU Strategy for the Baltic Sea Region*. Dostupno na: https://ec.europa.eu/regional_policy/en/policy/cooperation/macro-regional-strategies/baltic-sea/ [pristupljeno 27.6.2022.]
14. Europska komisija. (n.d.). *EU Strategy for the Danube Region*. Dostupno na: https://ec.europa.eu/regional_policy/en/policy/cooperation/macro-regional-strategies/danube/ pristupljeno 27.6.2022.]
15. Europska komisija. (n.d.). *EU Strategy for the Adriatic and Ionian Region*. Dostupno na: https://ec.europa.eu/regional_policy/en/policy/cooperation/macro-regional-strategies/adriatic-ionic/ [pristupljeno 27.6.2022.]
16. Europska komisija. (n.d.). *An EU Strategy for the Alpine Region*. Dostupno na: https://ec.europa.eu/regional_policy/en/policy/cooperation/macro-regional-strategies/alpine/ [pristupljeno 27.6.2022.]
17. Europski parlament. (1988). *Resolution on Community regional policy and the role of the regions and Annexed Community Charter for Regionalization*. Dostupno na: http://aei.pitt.edu/1758/1/ep_resolution_regional_11_88.pdf [pristupljeno 26.6.2022.]
18. Europski parlament. (2019). *Kako se nositi s globalizacijom: odgovor EU-a*. Dostupno na: <https://www.europarl.europa.eu/news/hr/headlines/economy/20190910STO60748/kako-se-nositi-s-globalizacijom-odgovor-eu-a> [pristupljeno 27.6.2022.]
19. Europski parlament. (2019). *Globalizacija: Veza između trgovinske politike Europske unije i ljudskih prava*. Dostupno na: <https://www.europarl.europa.eu/news/hr/headlines/economy/20190612STO54309/globalizacija-veza-izmedu-trgovinske-politike-europske-unije-i-ljudskih-prava> [pristupljeno 27.6.2022.]

20. Europski parlament. (2021). *Europska unija i Svjetska trgovinska organizacija*. Dostupno na: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hr/sheet/161/europska-unija-i-svjetska-trgovinska-organizacija> [pristupljeno 20.6.2022.]
21. Europski parlament. (2021). *Proširenje Unije*. Dostupno na: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hr/sheet/167/prosirenje-unije> [pristupljeno 21.6.2021.]
22. Europski parlament. (n.d.). *Nacrt Ugovora o Ustavu za Europu*. Dostupno na: <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/hr/in-the-past/the-parliament-and-the-treaties/draft-treaty-establishing-a-constitution-for-europe> [pristupljeno 26.6.2022.]
23. Eurostat. (n.d.). *NUTS - NOMENCLATURE OF TERRITORIAL UNITS FOR STATISTICS: BACKGROUND*. Dostupno na: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/nuts/background> [pristupljeno 28.6.2022.]
24. Eurostat. (2022). *Population on 1st January*. Dostupno na: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tps00001/default/table?lang=en> [pristupljeno 26.6.2022.]
25. Hrvatska narodna banka. (2021). *Međunarodni monetarni fond*. Dostupno na: <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/medunarodni-odnosi/medunarodni-monetarni-fond> [pristupljeno: 20.6.2022.]
26. J.P.Morgan. (2022). *What's Next For Oil And Gas Prices As Sanctions On Russia Intensify*. Dostupno na: <https://www.jpmorgan.com/insights/research/oil-gas-energy-prices> [pristupljeno 22.8.2022.]
27. Kandžija, V., Cvečić, I. (2008). *Makrosustav Europske unije*. Ekonomski fakultet Sveučilišta u Rijeci.
28. Kapelus, P. (2002). *Mining, Corporate Social Responsibility and the "Community": The Case of Rio Tinto, Richards Bay Minerals and the Mbonambi*. Dostupno na: <https://link.springer.com/content/pdf/10.1023/A:1016570929359.pdf> [pristupljeno 21.6.2022.]
29. Koprić, I. (2008). *Upravljanje decentralizacijom kao nov pristup razvoju sustava lokalne samouprave*, Hrvatska i komparativna javna uprava, 8(1), str. 95-132. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/135595> [pristupljeno 27.6.2022.]
30. Lazibat, T., Baković, T., Štulec, I., Damić, M., Dužević, I. and Buntić, L. (2020). *Međunarodno poslovanje*. Sveučilište u Zagrebu: Ekonomski fakultet

31. Lončar, J. (2005). *Globalizacija kao nositelj suvremenih promjena u svijetu*. Geoadria, 10(1), str. 91-104. Dostupno na: <https://doi.org/10.15291/geoadria.75> [pristupljeno 18.6.2022.]
32. Maldini, P. (2014). *POLITIČKI I ADMINISTRATIVNI ASPEKTI REGIJE: REGIONALIZAM, REGIONALIZACIJA I REGIONALNA POLITIKA*, Zbornik Sveučilišta u Dubrovniku, (1), str. 125-153. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/136523> [pristupljeno 27.6.2022.]
33. Matković, A. (1970). *Ujedinjeni narodi, Crkva u svijetu*, 5(4), str. 381-396. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/92466> [pristupljeno: 21.06.2022.]
34. McKay, G. A. (2008). *Consumption, Coca-colonisation, cultural resistance--and Santa Claus*. [online] Edinburgh University Press. Dostupno na: http://usir.salford.ac.uk/id/eprint/2227/1/Christmas_McKay_chapter.pdf [pristupljeno 20.6.2022.]
35. Međunarodni monetarni fond. (2022). *IMF Members' Quotas and Voting Power, and IMF Board of Governors*. Dostupno na: <https://www.imf.org/en/About/executive-board/members-quotas> [pristupljeno 20.6.2022.]
36. Memorijalni centar Srebrenica (n.d.). The Srebrenica 'Safe Area'. Dostupno na: <https://srebrenicamemorial.org/en/page/the-srebrenica-safe-area/25> [pristupljeno 25.8.2022.]
37. Mesarić, M. (2007). *KAKO PROMIJENITI MODEL GLOBALIZACIJE DA ONA SLUŽI DOBROBITI ČOVJEČANSTVA I NAPRETKU LJUDSKE CIVILIZACIJE - ANALIZA JOSEPHA STIGLITZA*, *Ekonomski pregled*, 58(5-6), str. 347-384. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/13476> [pristupljeno 21.6.2022.]
38. Narodne novine. (2019). *Nacionalna klasifikacija statističkih regija 2021*. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/full/2019_12_125_2507.html [pristupljeno 27.6.2022.]
39. Politico. (2022). *Ukraine: Not just a country, an EU candidate country*. Dostupno na: <https://www.politico.eu/article/ursula-von-der-leyen-emmanuel-macron-charles-michel-ukraine-volodymyr-zelenskyy-eu-grants-candidate-status-moldova/> [pristupljeno 26.6.2022.]
40. PwC. (2022). *Global Top 100 companies - by market capitalisation*. Dostupno na: <https://www.pwc.com/gx/en/audit-services/publications/top100/pwc-global-top-100-companies-by-market-capitalisation-2022.pdf> [pristupljeno 21.6.2022.]

41. Svjetska banka. (2013). *Ending Extreme Poverty and Promoting Shared Prosperity*. Dostupno na:
https://www.worldbank.org/en/news/feature/2013/04/17/ending_extreme_poverty_and_promoting_shared_prosperity [pristupljeno: 20.6.2022.]
42. Svjetska banka. (2020). *Individuals using the Internet (% of population)*. Dostupno na:
<https://data.worldbank.org/indicator/IT.NET.USER.ZS> [pristupljeno 20.6.2022.]
43. Svjetska trgovinska organizacija. (n.d.). *Principles of the trading system*. Dostupno na:
https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/fact2_e.htm [pristupljeno 20.6.2022.]
44. Ujedinjeni narodi. (2022). *History of the United Nations*. Dostupno na:
<https://www.un.org/en/about-us/history-of-the-un> [pristupljeno 20.6.2022.]
45. Vlada Republike Hrvatske. (2009). *Odluka o objavi Opće deklaracije o ljudskim pravima*. Narodne novine. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/2009_11_12_143.html [pristupljeno 20.6.2022.]
46. World Bank. (2022). *Explore History*. Dostupno na:
<https://www.worldbank.org/en/archive/history> [pristupljeno 27.8.2022.]

Popis slika

Slika 1. Usporedba globalizacije iz 1993. i 2019. godine prema KOF Indexu	7
Slika 2. 20 najvrjednijih multinacionalnih kompanija	12
Slika 3. Zemlje kandidatkinje i potencijalne kandidatkinje za ulazak u EU	21
Slika 4. Makroregionalne strategije EU-a	24